

מנחות נא

הושענא רבה

משה שווערד

1. ספר יד בנימין

וזהו תוכן פי' הסוגיא בקזרה, אמר רבי
מאן תנא בשמן להוסיף ר"ש כו' פי'
תחילת הברייתא דקתני "בשמן להוסיף לה
שמן" ר"ש הוא דגלי דעתו זה בסיפא דממלת
בשמן הוא דמרבי' הוספה, [ונראה דמשמעות

מבשמן דאי לקצוע א"ל דהא כתיב על מחבת
הרי היא כמנחת מחבת (שזריך לוג), וחזור
ואומר או אינו אלא לקצוע ולא להוסיף וזריך
לקצוע כדי שלא נאמר דתיהוי כמנחת חוטא
שאין בה שמן כלל (פי' וקרא דעל מחבת לא
חתי אלא לענין דצעי כלי וכדפירש"י), וע"ז
רצה להשיב דאדרבה ממנחת נסכים זריך למילף
שהוא תבש"ט מתבש"ט, ודחה זאת דאדרבה
ממנחת נדבה הו"ל למילף שהוא יג"ל מיג"ל
ולזה מסיק ר' ישמעאל דמילפותא אחריני
ילפי' הוספה והיינו מדכתיב סולת מנחה תמיד
הרי היא כמנחת תמידין, ור"ש חולק עליו
וס"ל דמבשמן שפיר ילפי' הוספה וכנתבאר
לעיל.

[ורבא] אמר כולה ר"ש היא היינו כולה
רישא עד ר' ישמעאל בנו של ר"י
בן צרוקה וה"פ דברייתא, דתחילה אמר ר"ש
דמבשמן הוא דמרבי' הוספה והדר קאמר
דבאמת הרי בלא קרא הי' אפשר ללמוד הוספה
והיינו מדינא דמנחת נסכים דדין תבש"ט
מתבש"ט, ולזה השיב דהא לאו מילתא אלא
אדרבה יותר הו"ל למילף מנדבה שהוא יג"ל
מיג"ל ולכך שפיר אינטריך קרא דבשמן להוסיף
וכדמסיק ר"ש להדיא להלן דברייתא אלא שר'
ישמעאל אפסקי' למילתא ויליף מקרא אחריני
דלא ס"ל דרשא דבשמן וכנתבאר לעיל, ור"ש
לא אבה שמוע ליי' וסובר דמבשמן הוא דילפי'
ליי' ע"כ תוכן הסוגיא ומתבאר בזה בפשטות
דברי רש"י בסוגיא וק"ל

ההוספה הוא מייחורא דבשמן וכנתבאר, ודין
ממנחת נסכים לענין כמות ההוספה שזריך
ג' לוגין, ודינא דמנחת נדבה דקמהדר ליי'
דברייתא דתני "או כלך לדרך זו נאמר כאן
שמן ונאמר במנחת נדבה שמן" כו' ר' ישמעאל
הוא דקמהדר ליי' כן דלא ס"ל ייתורא דבשמן
להוסיף אלא זריך לקצוע לה שמן (והיינו
דמהא דכתיב על מחבת עדיין אינו אומר
שהוא כמנחת מחבת וכדפירש"י בסמוך), ולזה
פריך דנדון אותה ממנחת נדבה דאינה אלא
לוג, והשיב ליי' דדין תבש"ט מתבש"ט, וע"ז
השיב ר' ישמעאל דאדרבה נילף ממנחת נדבה
שהוא יג"ל מיג"ל ולכך הוצרך ר' ישמעאל
למילף מקרא אחריני והיינו מדכתיב סולת
מנחה תמיד, והדר ר"ש ואמר דשפיר ילפי'
מבשמן ריבה להוסיף לה שמן דלקצוע א"ל
כיון דכתיב על מחבת הרי היא כמנחת מחבת
וכנתבאר וילפי' שפיר ההוספה ממנחת נסכים
שהוא ג' לוגין וליכא למימר דנילף ממנחת
נדבה דהתם הרי הוא לקצוע (לוג אחד) ולא
להוסיף.

ורב הונא זרי' דר"י אמר כולה ר' ישמעאל
היא, היינו רישא וסיפא עד ר"ש אומר,
והיינו דתחילה רצה ר' ישמעאל למילף הוספה

דנין יג"ל מיג"ל יחיד וכו':

האם חביתי כהן גדול נחשבים קרבן יחיד
או ציבור:

מהגמ' כאן וכן ביומא נ. מבואר לכאורה דהוי קרבן יחיד, ומאידך יעוי' בתו"י ביומא ג. ובתוס' הרא"ש ובריטב"א שם שכתבו דחביתין חשיבי של ציבור לפי שקריבין עם קרבן תמיד, וכן נחלקו במתני' לקמן נא: כשמת כהן גדול משל מי קרב ויש מ"ד דמשל ציבור, וראה משל"מ (קרבן פסח א. ג.) שנסתפק בספק הנ"ל ובעי למיפשט מגמ' זבחים קיח. דמשמע דחביתין קריבין בבמה ש"מ דקרבן ציבור הן, ומ"מ מסיק דהדבר צריך תלמוד, ועי' אור שמח שם שדחה דאיתו.

אכן לשון הרמב"ם (פמו"מ ג. כג.) שמביאין היורשין עישרון עבור כפרתו של הכהן גדול, וכע"ז לשון הרגמ"ה לקמן נב. עי"ש, ומשמעות לשונם דהוא קרבן של הכהן גדול ולכפרתו, ודלא כהראשונים הנ"ל ביומא, [וראה בשנו"ס ובספר המפתח עהר"מ הוצאת ר"ש פרנקל דיש שלא גרסו תיבות 'עבור כפרתו']. וראה עוד במנחת חינוך (מלוה קל"ו) שביאר פסק הרמב"ם (כלי המקדש פ"ה) שכהן גדול דירתו בירושלים ואינו זו משם, משום שמקריב חביתין בכל יום וטעון לינה בירושלים, ולפי"ז מחזור הרמב"ם היטב לשיטתו דחשיבי חביתין קרבן יחיד ומצרכי לינה.

והנראה דבחביתי כהן גדול איתא לתרוייהו, דהאמנם דקרבן יחיד הן כמבואר מלשון הגמ' אך תלוין ושייכין לקרבן התמיד, וראה במקדש דוד (ל. ג.) ומנח"א (עמ' פ"ד) שביארו דגדר קרבן חביתין הוא מסדר חובות היום דבית המקדש אלא דחובת הבאתו מוטלת על הכהן גדול - עי"ש שהרחיבו בזה. וע"ע בדברינו על מתני' לקמן נא: שהבאנו פלוגתא אחרונים בגדר הבאת יורשין או ציבור כשמת הכהן גדול ואיך שרי להביא

3. ספר איזהו מקומן

דאי לא כתב רחמנא בשמן ה"א תיהוי
כמנחת חוטא - המיוחס לרשב"א
תמה מאי ס"ד דתיהוי כמנחת חוטא, והלא
שם הטעם כדי שלא יהא קרבנו מהודר,
ומנחה שמביא כהן גדול אדרבה שתהא
מהודרת, ותירץ דר"ש הוא דס"ל הטעם שלא
יהא קרבנו מהודר [עי' לעיל ו.]. והכא דקאמר
או אינו אלא לקבוע לה שמן וכו' אליבא דר'
ישמעאל קאמר. עוד תירץ דאף בכהן גדול
ס"ד דיש טעם שלא יהא קרבנו מהודר כדי
שלא יתגאה, (עי"ש באמנע ד"ה ר"ש היא).
וע"ע מצפ"א שכתב טעם דס"ד לדמות
חביתין למנחת חוטא.

וראה עוד במשך חכמה פרי' צו (ד"ה מו"כ
בשמן) שביאר דסברת ר"ש לשיטתו, דלא יתכן
דס"ד לדמות למנחת חוטא דהא ס"ל (לקמן
עכ): דהיא נקמצת ואילו חביתין הוו כליל.

4. ספר יד בנימין

ז"ל דהכוונה דהיורשין צריכין למוסרן לציבור
דאל"כ כיון דמן התורה משל ציבור וחובת
ציבור הוא האיך יכולין היורשין להצילה, כ"כ
בשפ"א וכו"כ בחזו"א סי' ל"ד ס"ק ג', וכן
יעוי' ב"קין אורה" מה שהצא צוה נמי
מהירושלמי דשקלים.

אלא שכתבו לתמוה על מה שמצואר מדברי
המוס' לקמן נ"ב. (ד"ה דשמעינן) דלר"י
יהודה נמי דס"ל משל יורשין לא אשכחן דפליג
על התקנות שתקנו משל ציבור והאיך יתכן
כיון דמדאורייתא החיוב משל יורשין, ועי'
חזו"א שם שכ' דאפשר דבזמן שאין כה"ג אין
באמת לחציתין דין צעלים ומלוותה שיהא קרבן
צלה צעלים וצין שהיורשין מציאין צין שהציבור
מציא אינן צעלים לחציתין אלא חובת ציבור
שיקרבו חציתין צלל יום אצל אין כאן זיקה
של צעלים לקרבן ולא נחלקו ר"י ור"ש אלא
על מי להציתין אצל צעלים של חציתין אינו
אלא כה"ג ובזמן שהן קריבין צלה כ"ג אין
לקרבן זה צעלים יעוי"ש. (ועי' שפ"א).

שם בגמ' וסבר ר"ש משל ציבור דאורייתא
והתנן אר"ש ו' דברים התקינו
ב"ד כו' א"ר אבהו ב' תקנות הוו, דאורייתא
מדליצור כיון דחזו דקא מידחקא ליטכה תקינו
דליגצי מיורשים וכו'. נ"ב כבר כתבו האחרונים

5. שפת אמת מסכת מנחות דף נא עמוד ב

בגמ' וסבר ר"ש משל ציבור דאורייתא והתנן כו' צ"ע למ"ד מדאורייתא משל יורשין איך יתקנו חכמים שיהי' משל ציבור ואולי ס"ל לגמ' דב' הדרשות אמת מבניו וחק עולם ובאמת יש לעיין למ"ד משל יורשים דלפי הדרש אחד מבניו משמע דוקא בן ולא יורש אחר א"כ היכא שלא הניח בן י"ל דהוי משל ציבור וה"ה אם הבן לא רצה להקריב מוטל החיוב גם על הציבור וצ"ע בזה ומלשון הרמב"ם (פ"ג מה' תו"מ) משמע דדוקא באותו יום שמת מחוייבין היורשים להביא אבל אם שהה כמה ימים ולא מנו כ"ג החיוב על הציבור ע"ש בלשונו שכתב אם מת קודם תמיד של שחר ובוהה ה' מיושב מה שתמה עליו הכ"מ ולח"מ דבהל' שקלים מביא דמשל ציבור בא אך קשה האיך יפרנס סוגיא דהכא וצ"ע בכוננת הרמב"ם בזה:

6. ספר יד בנימין

עוד כ' בחזו"א דלר' יהודה דאמר משל יורשין נראה דהיינו דוקא בנו כשר הראוי להיות כ"ג תחתיו וכל זמן שלא מינו אחר חיובא רמי' עלי' אבל אם בנו חלל או שאין לו צנים אלא צנות הרי אין כאן יורשין, וכל שאין לו יורשים לחייצם אז הציבור חייב שחובה על כל ישראל שיקרצו חציתין תמיד עכ"ד. ואמנם דעת המנ"ח מ' קל"ו דכל היורשים בכלל דאילו ה"י דוקא צנים ולא צנות הו"ל להש"ס ולהר"מ לפרושי זאת ומדקתמו ונקטו יורשים כל היורשים בכלל עיי"ש, (ועי' מה שהצאנו בתוד"ה שתיאה).

7. ספר איזהו מקומן

ב] איך מביאין היורשין החביתין גם ביום שמת הכהן גדול, והרי הן אוננין ואין משלחין קרבנות: כן הקשה האור שמח (תמו"מ ג. כג). ובמנח"א (עמ' טט"ו) הביא שבכתבי הגר"ח כתב עפ"י דברי הרמב"ם דהקרבן הוא כפרתו של הכהן גדול, וא"כ בין למ"ד משל יורשין ובין למ"ד משל ציבור הקרבן הוא עבור הכה"ג שמת, רק פליגי הממונות משל מי, ולכן שפיר מביאין אוננין.

אולם הקר"א בסוגיין נקט איפכא, דלמ"ד משל ציבור קרב עבור ציבור, ואף למ"ד משל יורשין היינו שימסרן לציבור כשאר קרבן ציבור.

8. ספר יד בנימין

ויעוי' עוד צ"ק"רן אורה" שהצ"ח מהתו"ט צסקליס דמסתבר לי' למ"ד משל יורשין דאין חייבין אלא מירושתם מה שירשו מהכ"ג אבל לא משל עזמן, צרם אין נראה כן לה"ק"רן

אורה" דא"כ אם לא ירשו מאציהם נמצא צטל מנות חציתין ואמרי' לקמן סלת מנחה מנחה תמיד הרי היא לך כמנחת תמידין שאינה צטילה לעולם יעוי"ש.

9. ספר יד בנימין

והגה הרמב"ם ז"ל בסופ"ג מהל' תמידין פסק כר' יהודה דקריצה משל יורשין וכזר עמדו ע"ז נושאי כליו דהר"מ קותר למה שפסק צפ"ד מהל' שקלים כר"ש דמקריצין מתרומת הלשכה, ויעוי' בלח"מ.

ויש שרולים לומר צדעת הר"מ לדוקא באותו יום שמת הכ"ג וכזר הביאו של שחר דאז מביאין היורשין חבל בשאר הימים באין משל ליצור, וכן אם מת קודם שהביא של שחר דאז ג"כ באה משל ליצור, כן הוא דעת בעל הליקוטי הלכות וכ"כ בשפ"א בלשון הר"מ, ברם אין דעת מרן החו"א נוטה לזה דכל

10. ספר איזהו מקומן

ור"ש האי אותה מאי עביד ליה - הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד.) כתב שמנחת חינוך של כהן אינו חוץ אלא מקריבה כולה כאחד, וכתב הכס"מ דיצא להרמב"ם דין זה מהאי קרא ד'אותה שלימה', דאע"ג דאיצטריך כשמביאין יורשין הא בלאו הכי אמרינן בסוגיא דשמעין מהאי קרא תרתי. והקשה הח"נ א"כ נתרץ דאיצטריך 'אותה' לדין זה דהרמב"ם, ועיי"ש שהאריך בזה.

11. ספר איזהו מקומן

ומה להלן ליתן לא תעשה על אכילתו אף כאן - צ"ע מה צריך גזירה שוה לזה הרי כל מנחת כהן כך הדין, וחביתי כהן גדול הו נמי מנחת כהנים כמש"כ תוד"ה שתהא, ותירץ הקר"א דס"ד דרק בכהן הדיוט יש לאו זה ולא בכהן גדול. וראה עוד בזה בחי' הגר"ו, ובמנח"א עמ' תט"ז.

12. ספר איזהו מקומן

עובד כוכבים ששלח עולתו ממדינת הים - התוי"ט פירש שדיברו חכמים בהווה, דבארץ ישראל בזמן הבית לא שכחי נוכרים כולי האי. אולם התפא"י (אופ"ג) פירש דאילו היה הנוכרי כאן היו אומרים לו הבא נסכים.

13. ספר איזהו מקומן

שֶׁלַח עֲמָה נֹסְכִים קָרִיבָה מִשְׁלוֹ וְאִם לֹא
קָרִיבָה מִשְׁלֵי צִיבוֹר - כְּבוֹרֵיתָא
דְּזִבְחִים מַה. וְכֵן לְקַמֵּן עַג: אִיתָא "אֵין
הַעֲכוּ"ם מְבִיא נֹסְכִים יְכוּל אֵין עוֹלְתוֹ טַעוֹנָה
נֹסְכִים ת"ל כְּכָה", וְרַש"י פִּירֵשׁ זִבְחִים כְּמוֹ
מִתְנִי' דְּשִׁקְלִים דָּאֵם שֶׁלַח יְקָרִיבוֹ מִשְׁלוֹ וְאִם
לֹא יְבִיאוּ מִשְׁלֵי צִיבוֹר, אֲבָל בְּרַש"י תְּמוּרָה ג.
(ד"ה כְּכָה) וְכֵן בְּתוֹס' לְקַמֵּן עַג: (ד"ה א')
וּבְשִׁטְמ"ק שֵׁם (ו') הוֹבָא ב' פִּירוּשִׁים אִם יְכוּל
בְּכָלֵל לְהִבִּיא מִשְׁלוֹ אוֹ לְעוֹלָם מִשְׁלֵי צִיבוֹר.
וְהַרְמַב"ם (מַעֲשֵׂה"ק ג. ה.) סֵתֵם דְּלְעוֹלָם נֹסְכִיו
קָרְבִין מִשְׁלֵי צִיבוֹר וְאִפִּילוֹ שֶׁלַח נֹסְכִיו, וְתַמּוּה
מֵאֵד מִן הַמִּשְׁנָה בְּשִׁקְלִים, וְהֶאֱרִיכוֹ בְּבִיאוֹר
דַּעְתוֹ מִפְּרִשֵׁי הַרְמַב"ם - הַכֶּסֶם, הַרְדָּב"ו,
וּמֵהַר"י קוֹרְקוֹס. וְרָאָה עוֹד בַּח' מִרְן רִי"ז
הַלּוֹי שֵׁם, וּבֶאֱבָן הָאוֹל, וּבַח' רֵא"ל מֵאֲלִין
זִבְחִים ס' ט"ז.

14. ספר איזהו מקומן

גַּר שְׂמַת וְהִנִּיחַ זִבְחִים יֵשׁ לֹו נֹסְכִים קָרִיבִין
מִשְׁלוֹ וְכו' - מִשְׁמַע שֶׁהַקָּרְבֵן עֲצָמוֹ וְדָאֵי
קָרַב בְּכָל עֵינִין, וְהַקְּשָׁה הַעוֹל"ש לְפִי מַה
שְׂרִיִק הַפְּנִי יְהוֹשֵׁעַ בְּקִידוּשֵׁין מ"ב דְּכָלֵל
שְׂחִיטָה קְדָשִׁים צָרִיךְ שְׁלִיחוֹת, מַעֲתָה גַר
שְׂמַת אֵיךְ מְקָרִיבִין קָרְבָנוֹתָיו וְהֵלָא אֵין
שְׁלִיחוֹת, דְּבִשְׁלָמָא יִשְׂרָאֵל שְׂמַת כִּיּוֹן שֶׁהִיֹּרֵשׁ
מִתְּכַפֵּר מְקוֹפִיא (זְנַמִּיס ו.) מְצִי לְעִשׂוֹת שְׁלִיחַ
אֲבָל גַּר קְשִׁיא, עִי' בְּדַבְרֵיו.

15. דף על הדף מנחות דף נא עמוד ב

בגמ': שתי תקנות כו' כיון דחזו דקא מידחקא לשכה כו'.

פירש"י דקאי על זמן בית שני, שאז היו הרבה כהנים גדולים, שלא הוציאו שנתם, ושלוש מאות כהנים עמדו בת"ך ימי בית שני, לכן נדחקה הלשכה.

בהגהות תוספות חדשים על משניות שקלים (פ"ז ו) הביא ממהרש"ח שהוסיף עוד רעיון בזה, דבימי בית ראשון, שהעמידו את הכה"ג לפי מעלתו, מינו תיכף אחר מיתת הכהן הגדול, כה"ג אחר במקומו.

משא"כ בבית שני שהמינויים היו לפי ממון, אם כן נשתהה הרבה, מי יתן ויוסיף יותר ממון למלכות, לכן נדחקה אז הלשכה.

הושענא רבה

משה שווערד

1. ספר הליכות שלמה

מתחילת ליל הו"ר היתה הנהגת רבנו באימה ויראה כבימים הנוראים, ומשעת צאת הלבנה עסק חוב שעות הלילה באמירת תהלים בהתעוררות רבה (ואף בימי זקנותו קם ממשכבו כמה פעמים במשך הלילה והמשיך באמירת תהלים), וכן זירז לבני ביתו. ולא נחה דעתו כלל מביקורי החג בלילה זה, וגם עם הבאים לקבל פניו לכבוד החג מיעט מאד בשיחה, אלא עסק באמירת תהלים גם בישיבתו לפניו (אבל משנה תורה לא קרא). ושנים רבות התפלל ביום זה תפלת שחרית כותיקין. וברשימות אמרו כתב רבנו: הענין שלא נתגלה תקפו של יום הושענא רבה כיום הדין בדורות הראשונים לכל ישראל, הוא מפני שבדורות ההמה היתה אימת הדין רבה ועצומה בראוי, ואילו ידעו שהוא יום הדין היתה נפגמת שמחת החג שהיא מצוה מן התורה כל שמונת הימים. עכ"ד. וראה עוד להלן

2. ספר שם משמואל חלק המועדים - הושענא רבה שנת תרע"ב

יש להבין מה היא החתימה בהו"ר אחרי שכבר נחתם ביוה"כ בנעילה. דהנה כתיב (שיה"ש ד' י"ב) גל נעול מעין חתום ובמדרש שם מעין חתום אלו הזכרים גל נעול אלו הנקבות. והנה בזכרים עצמם הוא ברית המעור וברית הלשון פה מלכות קרינן לה כידוע. ולעומת זה הם שני זמני הנעילה והחתימה, דבנעילת יוה"כ הוא תיקון היסוד ברית המעור וחותמו, כי ביוה"כ ד' בגדי הלבן מכפרים על עריות כמ"ש בהקדמה לתקה"ז, ובש"ס יומא (ס"ז). תנא דבי ר' ישמעאל עזאל שמכפר על מעשה עוזא ועזאל, פירש"י כלומר על עריות מכפר, וזה שקורין במנחה בפרשת עריות ופירש"י מגילה (ל"א). שכל מי שיש בידו עבירות יפרוש מהן עיי"ש, והכל מטעם כי אז זמן כפרה על פגם ברית המעור. ובהו"ר הוא תיקון וחותם ברית הלשון. ואלו הם שני החותמות ובמ"ש האר"י ז"ל שחותם הוא אותיות חומת, והן שתי חומות, חומת בת ציון היא חותם הנעילה של יוה"כ וחומת ירושלים היא חותם הו"ר. ובכן כמו ביוה"כ שקורין בפרשת עריות שנצרך אז לכל איש ואיש לקשור עצמו בקשר אמיץ ולגדור עצמו מדברים אלו, כן בהו"ר צריך כל איש לקבל על עצמו להיות זהיר ונזהר בשמירת ברית הלשון, וזהו יום ערבה שערבה דומה לשפתים. והנה חומת ציון וחומת ירושלים הן חומה לפנים מחומה, וכמו כן שני החותמות נעילה והו"ר הם חותם לפנים מחותם, כי שמירת ברית הלשון היא גורמת שמירת ברית המעור, וכידוע בספרים בפסוק (תהלים נ"ה כ"א) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, שמי ששלח פיו לדבר בשלומיו בידוע שחלל בריתו, ומדה טובה מרובה שהנזהר בברית הלשון זה חומה חיצונה ושמירה לחומה הפנימית היא ברית המעור. וע"כ ערבה בגמטריא זרע כמ"ש האריז"ל שערבה היא רומזת לשני החותמות שהיא שמירה לשתייהן חותם בתוך חותם, דומה לשפתים ובגמטריא זרע. הש"י ישמור את עמו ישראל לעד: